

Riječ urednika

Poštovani čitatelji!

Kad bismo današnjeg prosječno obrazovanog čovjeka priupitali o definiciji filozofije, gotovo smo uvjereni da ne bismo dobili ni približno dobar odgovor. Teško da bi nam takvi ljudi mogli točno razjasniti materijalni i formalni objekt filozofije kao ni njezinu metodu. U nekih je riječ »filozofija« obavijena velom tajanstvenosti. U drugih opet ona izaziva prezir budući da je drže nečim spletkarskim i manipulatorskim. Ljudi pak koji se njome bave – filozofi – obično su za druge čudaci koji neprestano zanovijetaju uvijek novim pitanjima. Takvi navodno sa zdravim, praktičnim razumom nemaju puno veze. Jer kad bi zaista imali, onda bi se ti ljudi, po sebi neobično živahnog i uvidnog duha, već odavno prestali baviti navodnom znanošću koja im i tako odnosi životne sile a uzvraća tek podsmijehom pa čak i sažaljenjem.

Znanje o filozofiji kao i o filozofskom habitusu općenito je u društvu zamagljeno. Zanimljivo je, recimo, da je u Europi sve do 18. stoljeća filozofija, i to kao univerzalna znanost, držala prevlast pred ostalim, pojedinačnim znanostima. Od nje se očekivalo rješenje zagonetke svijeta, a bila je također i nezaobilazan čimbenik u oblikovanju čovjeka otmjenog duha. Već je i prije bilo posve nemoguće zamisliti obrazovanog Grka ili Rimljanina bez poznavanja mišljenja filozofa. Štoviše, vladalo je uvjerenje da se čovjek ne može u potpunosti ni ostvariti pa ni

dostojno umrijeti bez podlaganja filozofskim načelima. Bila je učiteljica smrti i života. U 19. je stoljeću filozofija prepustila mjesto psihologiji, a onda mahom ostalim pojedinačnim znanostima. Otada će ove, većinom pod utjecajem ekonomije i politike, oblikovati čovjekov svjetonazor. Tako u prvi plan dolazi neposrednost svagdašnjice koja zamagljuje pogled za dubine zbilje. Za svoju je sudbinu dijelom kriva i sama filozofija: njezini su se sustavi udaljili od istinske zbilje a jezik joj je bio nerazumljiv.

No, što je to polučio zaborav filozofije? Najednom se zamijetilo da su pojedinačne znanosti, koje su inače zbog svojih sjajnih i hvalevrijednih rezultata postale s pravom cijenjene, ostale bez temelja. Tako se primjerice sve one služe formalno–logičkim sredstvima (pojmovi, sudovi, rodovi, vrste, indukcija, dedukcija, divizija, definicija, analitička i sintetička metoda), ali ih one same ne istražuju budući da ona nadilaze područje njihovog istraživanja. Zapravo ih samo pretpostavljaju. Isto je i sa spoznajno–teoretskim načelima. Naime, sve znanosti pretpostavljaju mogućnost spoznaje, govore o istini i neistini, vjerojatnosti i nevjerojatnosti, o kriterijima istine, međutim ih ne istražuju niti utemeljuju budući da ta načela nadilaze materijalni objekt dotičnih znanosti. Jednako tako bivaju pretpostavljana ali ne i do kraja domljena načela onih područja koja proučavaju pojedinačne znanosti. Spomenimo tako primjerice da pitanja o biti, podrijetlu i svrsi jezika posve nadilaze područje filologije; povijesna znanost ne istražuje već samo pretpostavlja prostor i vrijeme, uzročnost i slobodu, osobu i vrijednost; sve pojedinačne znanosti na neki način govore ili pretpostavljaju biće, mogućnost i ozbiljenje, supstanciju i akcidente, kakvoću i količinu, uzročnost i svršnost, ali nijedna od njih nije nadležna sama istražiti te opće ontološke kategorije. Osim toga, nijedna od pojedinačnih znanosti ne može ponuditi sveobuhvatni pogled na cjelinu svijeta, a isto tako ne može ništa reći o njegovom transcendentnom pratemelju. I napokon, budući da ni jedna od pojedinačnih znanosti ne može dostatno govoriti o moralnim principima ljudskog djelovanja kao takvoga, ne može ni jedna ponuditi ni temeljnu životnu orijentaciju. Dakle, granice pojedinačnih znanosti naziru se upravo u tome što one ne dolaze do posljednjih načela mišljenja, bitka i vrijednosti, premda ona za njih vrijede kao posljednje pretpostavke. Upravo je zato potrebna filozofija koja se pod tim vidikom naziva i kraljica znanosti budući da se one u njoj utemeljuju i hijerarhijski sređuju.

Filozofija ima i sasvim posebno značenje za objavljenu vjeru i njezinu znanost. O tome ćete, dragi čitatelji, moći više saznati iz priloga naših profesora filozofije koji su se prošle godine susreli na filozofskom kolokviju u organizaciji Filozofskog fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu prigodom objelodanjivanja enciklike Ivana Pavla II. Fides et ratio.

Neka nam na ovome mjestu ipak bude dopuštena još pokoja riječ o tako poželjnom ethosu filozofa o kojemu nam najvećim dijelom i svjedoči čitava povijest te zanimljive znanosti. Filozof je čovjek koji živi u radikalnoj prisebnosti i samoodgovornosti. Intelektualitet je naprosto njegov način života. On gaji smisao za cjelokupnost i ni o jednom isječku stvarnosti ne prosuđuje bez odnosa prema cjelini. Čovjek filozofskog habitusa živi u trajnoj propetosti prema istini. Ne podnosi jedino laž i zabludu pa je stoga i kritičar u najboljem smislu te riječi. Svoj život nastoji suobličiti onome što je spoznao kao istinito. U njemu živi želja da i druge izazove istinom jer se za nju osjeća odgovornim. Slobodan je od posjedovanja a časti, bez zavisti, prepušta onima koji će ih znati više cijeniti. Tko od nas ne bi želio susretati ljude takvih vrlina u društvu i u Crkvi?! Zar se već samim tim uvidom ne pokazuje potreba za ozbiljnim filozofskim studijem? Crkva je nekim svojim dokumentima, posebice u posljednje vrijeme, na to svraćala pozornost, a čini to i enciklikom Fides et ratio. Ozbiljan filozofski studij uistinu može osposobiti i svećeničke pripravnike da poslije u svojoj svećeničkoj, proročkoj i pastirskoj službi budu vjernicima i ljudima dobre volje istinski posrednici bezrezervne, »jubilejske« Božje naklonosti.

p. Ivan Šestak, SJ